

“TARBIYA” FANINI O ‘QITISH METODIKASI. TARBIYA NAZARIYASINING UMUMIY XUSUSIYATLARI”.

**Nafasov Doniyor Shernafasovich Pedagogika kafedrası mudiri pedagogika
fanlari bo ‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent**

Sultanova Nodira Rashid qizi

Urganch davlat pedagogika instituti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada siz “Tarbiya” fanini o ‘qitish metodikasi fanining sammarali o ‘qitish uslullari va haqida so ‘z boradi. Tarbiya har qanday jamiyat va har qanday mamlakat hayotida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Yosh avlodning, umuman, jamiyat a ‘zolarining tarbiyasi bilan yetarlicha shug‘ullanmagan mamlakat turg ‘unlik va inqirozga uchraydi. Negaki, o ‘sishi va rivojlanishi uchvun har qanday jamiyatda ham moddiy va ma’naviy boyliklar qatorida tarbiya ham rivojlanib boradi.

Kalit so ‘z: Tarbiya, nazariya, fan, asos, me ‘yor, hujjat, o ‘qitish, zaruriyat, qaror, bilim, ko ‘nikma, o ‘quv, kompetensiya, amaliyot.

Annotation: In this article, you will find out about effective teaching methods and methods of teaching the subject "Education". Education is crucial in the life of any society and any country. A country that is not sufficiently engaged in the education of the young generation, in general, members of the society, faces stagnation and crisis. After all, in order to grow and develop in any society, along with material and spiritual wealth, education also develops.

Key word: Education, theory, science, basis, norm, document, teaching, necessity, decision, knowledge, skill, training, competence, practice.

Kirish. “Pedagogika” fanining asoslaridan biri tarbiya masalasidir. Tarbiya-shaxsda muayyan jismoniy, aqliy, ruhiy, axloqiy va ma’naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir.¹ Insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo‘lgan xususiyatlarga ega bo‘lishini ta’minlash yo‘lida qo‘llaniladigan chora-tadbirlar majmuasi tarbiyani tashkil qiladi. Tarbiya

¹ Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 8-Том. –Т., 2004. 270 –бет

insonning insonligini taʼminlaydigan eng qadimiy va abadiy qadriyatdir. Tarbiyasiz alohida odam ham, kishilik jamiyati ham mavjud boʻla olmaydi. Chunki odam va jamiyatning mavjudligini taʼminlaydigan qadriyatlar tarbiya tufayligina bir avloddan boshqa avlodga oʻtadi. Pedagogik adabiyotlarda “tarbiya” atamasi keng va tor maʼnolarda qoʻllaniladi.² Keng maʼnoda tarbiya inson shaxsini shakllantirishga, uning jamiyat ishlab chiqarishi va ijtimoiy, madaniy, maʼrifiy hayotida faol ishtirok etishini taʼminlashga qaratilgan barcha taʼsirlar, tadbirlar, harakatlar va intilishlar yigʻindisini anglatadi. Bunday tushunishda tarbiya faqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni emas, balki butun ijtimoiy tuzum, uning yetakchi gʻoyalari va sanʼatning barcha turlarini oʻz ichiga oladi. Shuningdek, keng maʼnodagi tarbiya tushunchasi ichiga taʼlim va maʼlumot ham kiradi.

Tor maʼnoda tarbiya shaxsning jismoniy rivoji, dunyoqarashi, maʼnaviy-axloqiy qiyofasi va estetik didi oʻstirilishiga yoʻnaltirilgan pedagogik faoliyatni anglatadi. Bunda oila va tarbiyaviy muassasalar hamda jamoat tashkilotlari tarbiya ishini amalga oshiradi. Taʼlim va maʼlumot olish tor maʼnodagi tarbiya tushunchasi ichiga kirmaydi. Lekin har qanday tarbiya taʼlim bilan chambarchas bogʻliq holdagina mavjud boʻladi. Chunki, taʼlim va maʼlumot olish jarayonida shaxsning faqat bilimi koʻpayibgina qolmay, balki, axloqiy-maʼnaviy sifatlari qaror topishi ham tezlashadi.

Tadqiqot metodlari. Tarbiya har qanday jamiyat va har qanday mamlakat hayotida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Yosh avlodning, umuman, jamiyat aʼzolarining tarbiyasi bilan yetarlicha shugʻullanmagan mamlakat turgʻunlik va inqirozga uchraydi. Negaki, oʻsishi va rivojlanishi uchvun har qanday jamiyatda ham moddiy va maʼnaviy boyliklar qatorida tarbiya ham rivojlanib boradi.

- Tarbiya nazariyasining umumiy xususiyatlari quyidagilar bilan belgilanadi
- tarbiyaning nazariy asoslari;
 - tarbiya didaktikasi;

² Бордовская Н., Реян А. Педагогика. –Санкт-Петербург, 2001. –С.32

- tarbiya amaliyoti.

Mazkur masalalar tarbiya nazariyasining negizi sifatida O‘zbekistonda ta‘sis etilgan yangi “Tarbiya” fani asoslarini tashkil etadi. Shu sababli jamiyatda tarbiyaning o‘rni, ahamiyati va amaliyoti odamlar tomonidan yetarli darajada idrok etilmoqda. Mazkur masala bo‘yicha bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari nazariy bilim, kasbiy ko‘nikma va amaliy kompetensiyalar bilan qurollanishi kerak.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini kasbiy tayyorlashda yangi fan “Tarbiya” asoslari bo‘yicha maqsadli bilim berish, tarbiyaning yangi metodlari va texnologiyalari bilan qurollantirish dolzarb bo‘lib turibdi. Shu sababli mazkur yangi tipdagi elektron-modulli darslikning materiallariga diqqat qilish tavsiya etiladi.

Tadqiqot natijalari. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan 2020-yilda o‘zbek “Pedagogika” fani tarixida ilk bor “Tarbiya” yangi fan ishlab chiqildi. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi 422-sonli “Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida “Tarbiya” fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori qabul qilindi va mazkur Qaror bilan “Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalari o‘qituvchilari uchun “Tarbiya” fani Kontsepsiyasi” tasdiqlandi. Qarorga binoan “Tarbiya” fani amaldagi quyidagi fanlarni qo‘shish hisobiga tashkil etildi:

1) boshlang‘ich sinflarda o‘qitiladigan “Odobnoma” va “Vatan tuyg‘usi” o‘quv fanlari;

2) yuqori sinflarda o‘qitiladigan “Milliy istiqlol g‘oyasi va ma‘naviyat asoslar” hamda “Dunyo dinlari tarixi” o‘quv fanlari.

Buning natijasida yangi fan shakllantirildi. Ushbu “Tarbiya” fanining metodologik asoslarini quyidagilar tashkil etadi:

- ta‘lim-tarbiyaga oid me‘yoriy hujjatlar;
- tarbiya asoslari va manbalari;
- tarbiya qonuniyatlari, metodlari va texnologiyalari;

- tarbiyaning amaliy masalalari.

Aynan mazkur asoslar o'quv fanining negizini tashkil etadi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari bu asoslarni talab darajasida o'zlashtirishi kerak. Aks holda, ularning mazkur fan metodikasi bo'yicha kasbiy tayyorgarligi talab darajasida bo'lmaydi. Shuningdek, qaror bilan 2021-2022 o'quv yilidan boshlab "Tarbiya" fani bo'yicha pedagog kadrlar tayyorlash yo'lga qo'yildi.

"Umumiy o'qitish ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun "Tarbiya" fani Kontsepsiyasi"ga ko'ra, mazkur fanning umumiy asoslarini quyidagilar tashkil etadi:

- huquqiy asoslar;
- tashkiliy asoslar;
- ilmiy-metodik asoslar.

Bunda huquqiy asoslar ta'lim-tarbiyaga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlardan iborat, tashkiliy asoslar fanni umumta'lim maktablarida, jumladan, boshlang'ich ta'limda talab darajasida o'qitishni va ilmiy-metodik asoslar esa fanning metodologiyasini anglatadi.

Qarorga ko'ra, "Tarbiya" fanining asosiy tamoyillarini quyidagilar tashkil etadi:

- a) milliy va umuminsoniy qadriyatlarning ustuvorligi;
- b) ongli vatanparvarlik ruhini rivojlantirish;
- v) fanga oid zamonaviy ilmiy-tadqiqotlarga asoslanish;
- g) ochiqlik va shaffoflik;
- d) tarbiya sohasiga oid tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish;
- e) tarbiya sohasiga doir siyosatni amalga oshirishda ishtirok etuvchi davlat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va xususiy sektor faoliyatining muvofiqligi hamda mutanosibligi.

Tadqiqot munozaralari. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining fanga oid bu tamoyillarini chuqur o'zlashtirishi taqozo etiladi. Shu sababli oliy

pedagogik ta'lim jarayonida, tarbiyaviy tadbirlarda va mustaqil ta'lim izlanishlarida ana shu tamoyillarni o'zlashtirish, faoliyatda qo'llash ko'nikmasiga ega bo'lish hamda kasbiy faoliyatda ularga amal qilish kompetentsiyasini egallash dolzarb masalalardan biridir. Buning uchun har bir talabaning individual shug'ullanishi, Ustozlar bilan hamkorlikda faol ishlashi va tarbiya tamoyillarining hayotdagi ifodasini o'rganib borishi taqozo etiladi. Bunda oliy ta'lim muassasalarining imkoniyatlari, ta'lim jarayonining sharoitlari va faoliyatning amaliy samaradorligidan oqilona foydalanish kerak. Har bir talabaning mazkur fan tamoyillarini, asoslarini va istiqbolli maqsad-muddaolarini o'zlashtirishi kasbiy tayyorgarlikning negizlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston ta'lim tizimida, jumladan, oliy ta'lim jarayonida "Tarbiya" fani asoslarini zamonaviy talablar asosida o'qitish va o'rganish zaruriyat hisoblanadi. Shu jihatdan bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining mazkur fanni o'zlashtirish va uni o'qitishning metodikasini o'rganish zaruriyati quyidagilar bilan belgilanadi:

- fanning asoslarini chuqur bilish;
- fanni o'qitishning ilg'or va zamonaviy pedagogik, innovatsion hamda axborot texnologiyalarini egallash;
- tarbiya masalasiga doir ilmiy-tadqiqotlarni o'rganib borish;
- inson va jamiyat hayotida tarbiyaning tutgan o'rnini to'liq idrok etish;
- fan vositasida tarbiya fani o'qituvchilarining tarbiyalash metodlari va texnologiyalarini bilish;
- fanni o'qitish bo'yicha individual pedagogik tajribaga ega bo'lish.

Mazkur fanni o'rganish zaruriyati ilmiy, metodologik va amaliy jihatdan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun kasbiy talablardan hisoblanadi. Chunki bu fan gumanitar fanlar ichida tarbiya jarayonini tashkil etish, uni amalga oshirish va samaradorligini o'rganib borish ishlarini muvofiqlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O 'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Ma 'naviy-ma 'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo 'yicha qo 'shimcha chora-tadbirlar to 'g 'risidagi qarori
2. Tarbiya fani bo 'yicha umumiy o 'rta ta 'lim muassalari o 'quvchilariga qo 'yiladigan malaka talablari. O 'zbekiston Respublikasi Xalq ta 'limi vazirining 2020-yil 14-oktabrdagi 235-son buyrug 'iga ilova.
3. Абу Наср Форобий Фозил одамлар шахри – Тошкент.: Янги Аср Авлоди. 2016.
4. <https://lex.uz/docs/-4885018>